

ВІЛЕНСКІЯ ВЫДАВЕЦТВЫ

Больш ранней па часе заснавання і найбольш плённай у выдавецкай дзейнасці ў Вільні была газета **“Наша Ніва”**, якая пачала выходзіць з лістапада 1906 г. Яна стала прадаўжальніцай “Наша Доля”. У склад рэдакцыі газеты ўваходзілі Аляксандр Уласаў, Антон і Іван Луцкевічы, Вацлаў Ластоўскі, а супрацоўнічалі з выданнем Янка Купала, Якуб Колас, Цішка Гартны, Змітрок Бядуля і інш. Галоўнай задачай перыядычнага друкаванага органа была папулярызацыя беларускай нацыянальнай культуры, пераклад на беларускую мову твораў польскіх, рускіх, украінскіх пісьменнікаў. З 1907 г. рэдакцыя газеты “Наша Ніва” узяла на сябе яшчэ адну выдавецкую місію — падрыхтоўку і выпуск кніжнай прадукцыі на беларускай мове. За 1907 — 1913 гг. рэдакцыя спрычынілася да выдання больш як 40 беларускіх кніг. Хоць даследчык Сцяпан Александровіч, падаючы звесткі пра колькасць кніжных выданняў “Нашай Нівы”, вызначае лічбу 33 і адначасола рэдакцыі віленскай газеты выйшлі першыя кніжкі: “Нашай Нівы” Якуба Коласа, “Снатворны мак” Кандрата Лейкі (абедзве 1910), “Ўжыццё беларускі” Галляша Леўчыка (1912), “Вянок” Максіма Багдановіча, “Калядная пісанка” (абедзве 1913), “Ян Баршчэўскі — першы беларускі пісьменнік XIX стагоддзя” і “Адам Ганоры Кіркор” Рамуальда Зямкевіча (1911).

ВЫДАВЕЦТВА ГАЗЕТЫ “НАША НІВА”

Асноўная кніжная прадукцыя “Нашай Нівы” выходзіла паралельнымі выданнямі кірыліцай і лацінкай, крыху менш друкавалася толькі кірыліцай, а адзін твор, Галляша Леўчыка, выйшаў выключна лацінскім шрыфтам. Адным з першых кнігавыдавецкіх праектаў рэдакцыі быў выпуск апавяданняў “Гэдалі” Элізы Ажэшкі ў 1907 г. сумесна з выдавецтвам “Мінчук”. Кніжная прадукцыя “Нашай Нівы” — мастацкая літаратура і літаратуразнаўства, фальклорныя зборнікі песняў і казак, сельскагаспадарчыя і медыцынскія выданні. Два выпускі «Зборніка “Нашай Нівы”» за 1912 г. уяўлялі з сябе перадрук ужо апублікаваных твораў. Не заставаліся па-за ўвагай і перакладныя творы: “Зямельная рэформа ў Новай Зеландыі” (1907), “Беларусы і іх нацыянальнае адраджэнне” Д. Дарашэўкі (1909) — з украінскай, “Гутаркі аб гаспадарцы” Семпалаўскага (1909), “Як багацеюць чэшскія сяляне” Малеіноўскага — з польскай, “Казка аб вадзе” Э. Белама (1907) — з англійскай, “Хілібертава пакута” А. Амфгэатрава (1912) — з рускай.

Асноўнымі друкарскімі прадпрыемствамі, у якіх атрымлівалі паліграфічнае ўвасабленне нашаніўскія выданні, былі ў 1907 — 1913 гг. — друкарня Марціна Кухты, у 1912 г. — друкарні “Прамень” і “Znicz”. Паслугамі віленскай друкарні М. Кухты карысталіся таксама і іншыя беларускія выдавецтвы горада — “Наша хата”, “Палачанін”, “Беларускае выдавецкае таварыства”. Вядома не менш як 60 кніг на беларускай мове, якія надрукаваў М. Кухта ў 1906 — 1915 гг. [У гэтай самай друкарні выходзілі і першыя легальныя газеты на беларускай мове “Наша Доля” (1906) і “Наша Ніва” (1906 — 1915)].

Рэдакцыя газеты займалася таксама гандлем беларускамоўнымі выданнямі.

У друкарні М. Кухты ў 1913 г. выйшла адзінае прыжыццёвае выданне Максіма Багдановіча “Вянок”. З лістоў М. Багдановіча ў рэдакцыю газеты “Наша Ніва” вядома, што зборнік рыхтаваўся да друку пры непасрэдным удзеле супрацоўнікаў газеты.

Каб задаволіць беларускую грамадскасць у кніжнай прадукцыі, неабходна было стварыць у Вільні асобнае выдавецтва, не звязанае з газетай. 15 снежня 1908 г. у Вільні створана новая выдавецкая суполка, якая атрымала назву **“Наша хата”**. Яе арганізавалі В. Бонч-Асмалоўскі, Аляксандр Уласаў, Барыс Даніловіч, Іван Луцкевіч, Язэп Манькоўскі і К. Цэтэрман. Мясіліся кніжкі: “Наша хата” і “Зна-лося зрабіць няшмат. З 1909 да 1911 г. выйшлі кніжкі кірыліцай і лацінкай: “Тарас на Парнасе” (1910). Сумесна з выдавецтвам “Загляне друкарні К. Пянткоўскага надрукавана “Другое чытанне для дзяцей беларусаў” Якуба Коласа (1909). Астатнія кнігі выдавецтва — перакладныя мастацкія творы: апавяданні “Дым” Марыі Канапніцкай (1909), “Архіп і Лявонка” Максіма Горкага (1910) і “Дзядзька Голад” Станіслава Віткевіча (1911), якія выйшлі за кошт перакладчыцы Тэрэзы Гардзьякоўскай, а таксама адзін арыгнальны твор — апавяданне вершам “Дзед Завала” Ядвігіна Ш. Істотная асаблівасць выданняў “Нашай хаты” — дакладны чытацкі адрас — беларускія дзеці. Кнігі выдавецтва вызначаліся афармленнем, асноўныя элементы якога складаліся з заставак і канцовак, арнаментаванай рамкі, а таксама ілюстрацый у тэксце.

ВЫДАВЕЦТВА “НАША ХАТА”

Значнае ажыўленне назіралася ў кнігавыдавецкай дзейнасці Вільні пасля таго, як 1 ліпеня 1913 г. пачало дзейнічаць **Беларускае выдавецкае таварыства**, у склад якога ўваходзілі Барыс Даніловіч, Іван Луцкевіч і Канстанцін Шлакоўскі. Апошні з’яўляўся адным са стваральнікаў кніжнага таварыства “Мінчук”. За час дзейнасці таварыства выдала 14 беларускіх кніг, большасць з іх была надрукавана ў 1914 г. агульным тыражом, які не дазваляла сабе яшчэ ні адно беларускае выдавецтва, — 42 тысячы экзэмпляраў. Пры тым, што гэта былі даволі аб’ёмістыя выданні. Небывалы да гэтага размах выдавецкай дзейнасці сведчыў пра стабільнасць і сур’ёзны перспектывы. Віленскае выдавецтва было адзіным, дзе аўтары маглі атрымаць ганарар.

На пачатку дзейнасці выдавецтва адкупіла ў “Нашай Нівы” ўсю беларускамоўную кніжную прадукцыю, што была на складзе, перакупіла таксама выданне “Беларускага календара”, два выданні якога выйшлі кірылічным і лацінскім шрыфтамі. БВТ толькі дзве кнігі выпусціла лацінкай — “Apawiedańnia i lehiendy “Kantyczka” (1914), астатнія апавяданняў “Васількі” ма Гарэцкага, “Родныя з’я-ві” Якуба Коласа, першы зборнік вершаў “Курганная кветка” Канстанціна Буйло, “Апавяданні” Пётры Беларуса (усе 1914); апавяданне “Стражнік” Сцёпік Бірыль (1915). Адзінае перакладнае кніжнае таварыства была і ў тым, што яно мела эмблему — “белы лебедзь”, якая звычайна размяшчалася пад назвай кніг, што друкаваліся за кошт Магдалены Радзівіл. Як сведчыць Наталля Бярозкіна, аўтар малюнка — віленская мастачка Вацлава Флеры. Ваенныя падзеі перапынілі выдавецкую справу віленскіх Беларусаў, аднак на пачатку 1920-х гг. выдавецтва ўзнавіла і працягвала дзейнасць, друкуючы беларускае слова ўжо ў межах ІІ Рэчы Паспалітай.

БЕЛАРУСКАЕ ВЫДАВЕЦКАЕ ТАВАРЫСТВА І ІНШЫЯ

Таксама ў Вільні дзейнічала выдавецтва **“Біеларусы”** (1913 — 1915), якое значную ўвагу аддавала выпуску рэлігійнай літаратуры. Усе выданні надрукаваны выключна лацінскім шрыфтам, сярод іх зборнік вершаў “Z rodnaha zahonu” Андрэя Зязюлі (1914), апавяданне “Miatawujaj listoczeki” (1914), п’еса “Betlejka” (1915).

Вядомы два выданні віленскага таварыства **“Палачанін”** — зборнік гумарыстычных вершаў “Снапок” Альберта Паўловіча (1910) і паэма “Кацярына” Тараса Шаўчэнка ў перакладзе з украінскай мовы Хведара Чарнышэвіча пад рэдакцыяй Янкі Купалы (1911). Апошняю ўпрыгожвае на вокладцы малюнак на ўзор слускага пояса, таксама ёсць партрэт Т. Шаўчэнка.

У 1917 г. віленскай газетай **“Гоман”** заснавана яшчэ адна кніжная серыя (акрамя “Беларускіх песняроў” выдавецтва “Загляне сонца і ў наша аконца”) — “Беларускія легенды”, у якой выйшлі два выданні твораў Яна Баршчэўскага “Начэпнасць” і “Чорнакніжнік і змяя, што вылупілася з петушынага яйца”.